

PLANURI ȘI SCHEME DE LECȚII COMENTATE TABLOURI SINOPTICE. SCHEME GENEALOGICE

PLANURI DE LECȚII LA ISTORIA EVULUI MEDIU (ANUL II DE LICEU)

IMPERIUL OTOMAN ȘI EXPANSIUNEA LUI ÎN EUROPA (1 oră)

Scopul lecției. Prin această lecție urmărim să evidențiem că formarea și expansiunea statului feudal otoman în Estul Europei au constituit o permanentă primejdie pentru întreaga Europă și, în același timp, el a întârziat dezvoltarea țărilor cucerite din Peninsula Balcanică.

De asemenea, se va reliefa aportul poporului român, alături de celelalte popoare din Peninsula Balcanică, la slăbirea dominației otomane și la apărarea Apusului Europei de expansiunea otomană.

Tipul de lecție: comunicare de noi cunoștințe.

Metode și procedee: povestirea, conversația, demonstrația.

Material intuitiv: harta geografică a Europei sau o hartă tematică în care să se înfățișeze teritoriile ocupate de turcii otomani până la sfârșitul secolului al XV-lea.

În cadrul comunicării noilor cunoștințe se va insista asupra următoarelor probleme:

I. Formarea statului feudal turc și factorii care au contribuit la rapida expansiune a acestuia în Europa

În cadrul acestei probleme se va prezenta, la început, locul de baștină al turcilor (Asia Centrală — regiunea Turkestanului). Referindu-ne la modul de organizare social-politică, se va preciza că ei trăiau în triburi nomade de păstori și că se aflau în faza de descompunere a comunei primitive și de trecere la orînduirea feudală.

Profitînd de slăbirea statului feudal arab (fărîmîțarea lui în mai multe califate, emirate), în secolul al XI-lea, o parte din triburile turcești, cunoscute cu numele de *turcii selgiucizi* (după un șef al lor Selgiuc), a cucerit statele arabe din Orientul Apropiat și a atacat posesiunile Imperiului bizantin din Asia.

Turcii selgiucizi au purtat numeroase războaie cu armatele cruciaților apuseni (cele opt cruciade, 1096—1270) și cu Imperiul bizantin.

Din cauza invaziei tătare (mongole), în 1220, alte triburi turcești (deci, înrudite cu turcii selgiucizi) au trecut din Asia Centrală în partea de nord-vest a Asiei Mici, stabilindu-se acolo și fiind dependenți de turcii selgiucizi.

Acești turci, conduși de Osman sau Othman (1259—1326), la sfîrșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, au reușit să cucerească emiratele turcilor selgiucizi, să scape de dependența acestora și să realizeze statul feudal otoman (de la numele lui Othman) — *un sultanat*. La întărirea și consolidarea statului feudal turc a contribuit și religia mahomedană, la care au trecut turcii otomani sau osmanlii în această perioadă.

Pentru a face pe elevi să înțeleagă modul cum turcii osmanlii au reușit să pătrundă în Europa, se va face o scurtă analiză a situației în care se aflau Imperiul bizantin și statele feudale din Peninsula Balcanică:

a) criza economico-socială și politică prin care trecea, la începutul secolului al XIV-lea, Imperiul bizantin (slăbirea puterii centrale, tendința de descentralizare a statului prin acțiunile unor mari feudali bizantini, care voiau să scape de autoritatea absolută a împăratului, decăderea

comerțului și a meșteșugarilor, intensificarea luptei de clasă, pierderea unor importante teritorii — provincii, numeroase războaie etc.);

b) slăbirea și fărâmițarea feudală a statelor din Peninsula Balcanică (destrămarea statului feudal sîrb în mai multe cnezate și a statului bulgar în țarate mici, conflictele între aceste statele, luptele pentru tron, răscoalele țărănești, luptele cu Imperiul bizantin și cu Veneția, care voia să-și întindă dominația și pe coasta de est a Mării Adriatice și, în general, în Peninsula Balcanică).

II. *Expansiunea turcilor osmanlii în Europa în secolele XIV—XV*

a. amestecul turcilor osmanlii în treburile interne ale Imperiului bizantin (luptele pentru tron);

b. încercarea nereușită a turcilor de a cucerii Constantinopolul, capitala Imperiului bizantin;

c. expansiunea turcilor osmanlii la nord de Constantinopol și mutarea capitalei sultanatului turc de la Gallipoli (capitală din 1354) la Adrianopol (1365);

d. cucerirea cnezatelor sîrbești și a țăratelor bulgărești; victoria de la riul Marița 1371, victoria de la Kossopopolje (Cimpia Mierlei) 1389;

e. luptele cu Țara Românească, conduse de Mircea cel Bătrîn: Rovine, 1394; cruciada de la Nicopole, 1396. Stăvilirea expansiunii turcești la sudul Dunării, determinată și de lupta popoarelor împotriva cîmpirii otomane și în special a Țării Românești, la care a contribuit și criza dinastică prin care trecea Imperiul otoman după bătălia de la Angora (1402).

III. *Organizarea politică și administrativă a Imperiului otoman*

a. sultanat (stat feudal) condus de un despot absolut ereditar (sultan), a cărui putere se baza, în primul rînd, pe o puternică armată permanentă formată din spahii (cavaleri feudali) și ieniceri (pedestrimi);

b. împărțirea administrativ-teritorială în mari pašallcuri și sîngeacuri conduse de feudali.

IV. *Cucerirea Constantinopolului (Bizanțul) și prăbușirea Imperiului bizantin (1453)*

a. căderea Bizanțului marchează un moment important în ascensiunea statului feudal turc;

b. accentuarea exploatarei feudale în teritoriile cucerite de turci (deci, și în Peninsula Balcanică);

c. după căderea Constantinopolului (1453), cel mai important centru strategic-militar în calea expansiunii otomane a rămas orașul Belgrad de la Dunăre.

V. *Continuarea luptei antiotomane de către poporul român*

Indicarea celor mai importante momente ale acestei lupte în timpul lui Iancu de Hune-
doara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare: apărarea Belgradului, 1456; luptele conduse de Vlad Țepeș
în timpul campaniei turcești din 1462; Podul Înalt (Vaslui) 1475, Valea Albă (Războieni) 1476.

Se vor scoate în evidență caracterul popular al luptei antiotomane și încercarea lui Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare de a crea un front românesc antiotoman la Dunăre.

Concluzii. Imperiul otoman era un stat feudal format în procesul de expansiune a feudaliilor turci în Asia Mică și în Peninsula Balcanică. La conducerea lui se afla un monarh cu puteri absolute (un despot numit sultan) și care se sprijinea pe feudali și pe o puternică armată permanentă: spahii și ienicerii.!

Poporul român, prin lupta sa eroică în decursul mai multor veacuri, a jucat un rol deosebit de important în stăvilirea expansiunii otomane în vestul Europei.

Schema lecției

I. Formarea statului feudal turc	{ — originea turcilor — Asia Centrală (Turkestan) — sultanatul turcilor selgiucizi în luptă cu	{ — arabi — Imperiul bizantin — cruciade (1096—1270)
— statul feudal al turcilor osmanlii		{ — așezarea lor în nord-vestul Asiei Mici — dependența de turcii selgiucizi; — crearea sultanatului turcilor osmanlii prin distrugerea emiratelor turcilor selgiucizi; — rolul lui Osman sau Othman (1259—1326) în formarea statului feudal turc; — trecerea turcilor la mahomedanism și rolul religiei în consolidarea statului feudal turc
II. Expansiunea turcilor osmanlii în Europa	{ — capitalele { Gallipoli — 1354
Adrianopol — 1365 — cucerirea cnezatelor sirbești și a țaratelor bulgare — lupte — luptele cu Mircea cel Bătrîn — luptele cu Skanderberg (Gh. Castrioti) în Albania	{ — Marița, 1371 — Cîmpia Mierlei (Kosovopojle) 1389 — Rovine, 1394 — cruciada de la Nicopole, 1396
III. Organizarea politică-administrativă	{ — stat feudal sultanat — monarh (despot absolut) — armată permanentă — împărțire administrativ-teritorială	{ — spahii (cavaleri feudali) — ienicerii (pedestrimi) — pașallc — sîngiac
IV. Cucerirea Bizanțului (1453)		
V. Continuarea luptei antiotomane de către poporul român.	{ — Iancu de Hunedoara — apărarea Belgradului, 1456 — Vlad Țepeș — campania turcilor din 1462 — Ștefan cel Mare — Podul Înalt (Vaslui) 1475 — Valea Albă (Războieni) 1476	

BIBLIOGRAFIE

- GEACHIR, NICOLAE ȘI MAKSUTOVICI, GELCU, *Skanderberg*, în „Magazin istoric”, nr. 1, ian. 1968, p. 84—87.
- CONSTANTINIU, FL., *Aspecte ale expansiunii Imperiului otoman în veacurile XIV—XVI în lumina unor lucrări noi*, în „Studii”, XIII, 1960, nr. 3, mai-iunie, p. 197—207.
- IORDĂNESCU, A., *Planuri de lecții de sinteză pentru istoria României (cu privire la lupta antiotomană)*, în „Caiet metodic de istorie”, Buc., 1971, p. 82—86.
- MIOC, DAMASCHIN, *Raporturile româno-turcești în secolele XIV—XVII. Lupta Țărilor Române împotriva dominațiilor străine*, în „Studii”, 15, nr. 6, nov. — dec. 1962, p. 1491—1503.
- MUREȘAN, CAMIL, *Iancu de Hunedoara*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Buc., Edit. științifică, 1968, 247 p.
- PALL, FRANCISC, *Skanderberg et Iancu de Hunedoara*, în „Rev. études sud-est europ.”, 6, nr. 1, ian. mart. 1968, p. 5—21.
- PANAITESCU, P. P., *Din istoria luptei pentru independența Moldovei în veacul al XIV-lea*, p. 95—115.

GERMANIA ȘI ITALIA ÎN SECOLELE XIII—XV (1 oră)

Scopul lecției. Se reliefează că atât Germania cît și Italia au avut aceeași situație — menținerea fărîmîțării feudale. Se va insista asupra apariției germenilor noii orînduiri social-economice în sinul orașelor (apariția manufacturilor, stratificarea populației orașelor în pături sociale și lupta de clasă: răscoala ciompilelor. De asemenea se va reliefa rolul bisericii catolice în menținerea fărîmîțării feudale a Italiei.

Tipul de lecție: comunicare de noi cunoștințe.

Metode și procedee: povestirea, conversația, demonstrația.

Material intuitiv: harta geografică a Europei sau o hartă tematică cu privire la geografia politică a Germaniei și Italiei pînă în secolul al XV-lea.

Lecția va fi predată pe următoarele probleme:

I. Trăsăturile caracteristice comune și diferențierile specifice în dezvoltarea istoriei celor două țări

Situația Germaniei va fi prezentată în mod paralel cu a Italiei.

— Se va scoate în evidență că ambele țări erau fărîmîțate atât sub raportul economic cît și politic datorită faptului că în ambele state nu s-a format un singur centru economic în jurul căruia să graviteze întreaga viață economică și politică, ci mai multe centre. Aceste centre aveau legături mai mult cu alte țări și orașele manifestau un interes deosebit pentru întărirea autonomiei lor.

Se va sublinia politica de expansiune a feudalilor și a împăraților germani peste granițele Germaniei.

— Se va arăta că în Italia existau monarhiile feudale și republici aristocratice orășenești, unele supuse nominal imperiului și papalității, altele independente și că unificarea era împiedicată atât de imperiu cît și de papalitate.

— Lupta dintre imperiu și papalitate a agravat rivalitatea dintre orașele italiene, ceea ce a constituit o altă piedică în calea formării unui stat centralizat italian.

II. Dezvoltarea orașelor germane și italiene va ocupa locul central în cadrul lecției

Se va arăta că dezvoltarea forțelor de producție și a relațiilor de producție a contribuit la formarea și dezvoltarea orașelor și în Germania și în Italia.

Orașele germane vor fi prezentate pe bazine — Rinului, Dunării, M. Nordului și M. Baltică și în interdependența lor economică cu cele italiene prin trecătorile munților Alpi; cele din nord constituite în Hansă și în legătură cu Londra, cu Novgorodul etc.

Se va pune accent pe formarea Hansei, pe organizarea ei și se va arăta că perioada sa de înflorire a durat până în secolul al XV-lea, când decade datorită mutării centrului economic în Oceanul Atlantic și închiderea drumului comercial din Estul Europei care leagă Nordul de Sudul acestui continent. (căderea Constantinopolului, 1453, Chilia și Cetatea Albă, 1484).

Se va insista, de asemenea, asupra situației orașelor italiene, unde existau orașe-stați, ca Veneția și Genova, republici orășenești cu o viață meșteșugărească și comercială dezvoltată, cu legături comerciale cu bazinul M. Mediterane, M. Egee și M. Negre, genovezii jucând un rol însemnat și în viața comercială de la Dunăre și în legătură cu țările române. Un accent deosebit se va pune pe dezvoltarea manufacturilor de textile, în special, în orașele din nordul Italiei, mai ales Florența (pe formarea noțiunii de manufactură caracterizată prin apariția *muncii salariale, diviziunea tehnică a muncii*, unelte mai perfecționate decât cele folosite în mod curent în atelierul meșteșugăresc medieval: folosirea mai intensă a unor mecanisme puse în mișcare cu ajutorul forței apei — cărbunele alb).

Se va conchide că manufactura reprezintă o formă timpurie a producției capitaliste.

Se va arăta că populația din orașe în decursul timpului s-a stratificat în pături sociale (patriciat și plebe orășenească). La Florența, patriciatul a mai fost numit „poporul gras”, în timp ce plebea orășenească era numită „poporul slab”.

Răscoala ciompilelor a fost una din primele mișcări ale maselor muncitoare de la orașe.

Orientarea marilor orașe-stați, în special cele italiene (Veneția, Genova, Amalfi etc.), spre comerțul exterior (comerțul maritim cu Orientul) și rivalitatea dintre ele au constituit una din cauzele importante care au făcut ca atât Italia cât și Germania să rămână în stare de fărâmițare feudală.

III. Expansiunea germană în Sudul și Estul Europei

Vorbind despre expansiunea germană în secolele XII—XIII, se va arăta că paralel cu războaiele de cucerire purtate în Italia, feudații și împărații germani au întreprins acțiuni de cucerire în răsăritul slav și baltic. Brandenburgul și Saxonia au împins stăpânirea lor până la Oder și chiar la est de acest fluviu, iar pe țărmul M. Baltice, până la Golful Finic. Apoi profesorul va explica elevilor cum au ajuns cavalerii teutoni din Transilvania pe cursul inferior al Vistulei, cum și-au format acolo un stat puternic, apoi luptele lor cu polonii, care s-au încheiat în 1466 cu recunoașterea suveranității Poloniei.

În cadrul aceleiași probleme se va arăta politica de cucerire dusă de Habsburgi în regiunea unor cantoane din Elveția și formarea Confederației elvețiene în 1291. La sfârșitul secolului al XV-lea, Elveția s-a despărțit complet de Imperiu, iar existența ei va fi recunoscută oficial abia la 1648, cu prilejul păcii westfalice.

Se va evidenția eroismul țărănilor elvețieni și se va aminti legenda populară despre Wilhelm Tell.

IV. Încercări de centralizare a puterii în Germania. Bula de aur (1356)

Pentru a face elevilor cât mai accesibilă această problemă, profesorul va aminti de perioada interregnelui (1254—1273), reliefând războaiele dintre feudații germani. Se va arăta că pentru o scurtă perioadă de timp, ordinea va fi restabilită de Rudolf de Habsburg, care a pus capăt anarhiei interne și a făcut din Austria, baza puterii habsburgice. Tendința de centralizare afirmată de Rudolf de Habsburg a fost paralizată de principii germani, care au trecut coroana imperială în mâna altor împărați din alte mari familii feudale princiare germane.

Coroana a ajuns în mâna familiei de Luxemburg, care a reluat politica inaugurată de Habsburgi cu privire la întărirea puterii centrale. Neputând realiza centralizarea Imperiului german, Carol al IV-lea de Luxemburg a dat în 1356 *Bula de aur*, care a constituit legea fundamentală a organizării imperiului. *Bula de aur* reglementa alegerea împăratului de către șapte principii electori care erau din rîndul celor mai puternici feudali din imperiu.

Documentul reglementa alegerea împăraților prin sistemul electiv (alegerea împăraților de către 7 prinți electori).

Se va atrage atenția că Germania, din punct de vedere politic, a rămas fărîmițată în peste 300 de state pînă în secolul al XIX-lea.

Concluzii. În timp ce state feudale ca Franța, Anglia și Spania s-au unificat formînd state centralizate, Germania și Italia au rămas fărîmițate în mai multe state feudale pînă în secolul al XIX-lea.

Această fărîmițare feudală a Germaniei și a Italiei s-a datorat lipsei de unitate economică, precum și multiplelor contradicții dintre imperiu și papalitate, dintre feudali și împărat, dintre feudali între ei.

Deosebit de important este faptul că în interiorul orașelor au apărut manufacturile ca prim germen al unei noi orînduiri, orînduirea capitalistă.

I. Trăsături caracteristice comune și diferențierile specifice în dezvoltarea celor două țări	— fărîmițarea feudală în mai multe state — lipsa de unitate economică și politică datorită orientării atît a Germaniei cît și a Italiei în afara lor	— Germania {monarhii — Italia {republici aristocratice — Germania — războaie cotropire — orașele italiene antrenate în comerțul exterior — lupta dintre papalitate și imperiu	{Italia {Elveția {Estul Europei {rivalitate pentru dominația economică
II. Dezvoltarea orașelor	— de-a lungul marilor drumuri comerciale: maritime și fluviale — centre mari meșteșugărești și comerciale — <i>aparîta manufacturilor</i> — stratificarea populației	— Italia — Marea Mediterană — Germania — Marea Baltică — patriciat — plebe	— lupta de clasă {răscoala ciompilelor (Florența)
III. Expansiunea germană spre sud și est	— Italia — Cantoanele elvețiene — Confederația elvețiană — 1291 (Wilhelm Tell) — Cehia și Polonia		

- IV. Încercări de centralizare a Germaniei
— Sfântul Imperiu roman de neam german 962 (Otto I) — Rudolf de Habsburg — Carol al IV-lea de Luxemburg — <i>Bula de Aur</i> — 1356	{	— sistemul alegerii împăratului de către 7 prinți electori.

BIBLIOGRAFIE

Istoria universală (sub red. N. A. Sidorova) Buc., Edit. științifică, 1960, vol. III, capitolele: *Apariția și dezvoltarea orașelor medievale în Europa*, p. 305—315; *Germania în secolele XII—XIII*, p. 314—375; *Italia și papalitatea în secolul al XII-lea și al XIII-lea*, p. 376—389; *Germania în secolele XIV—XV*, p. 677—689.

Din materia trimestrului al II-lea, am ales aceste două lecții, deoarece le-am considerat deosebit de importante pentru înțelegerea istoriei evului mediu.

Lecția cu privire la istoria imperiului otoman în secolele XIV—XV vizează întreaga istorie a sud-estului Europei și a dezvoltării populației din această parte, iar lecția despre Germania și Italia vizează istoria populației din centrul Europei și ridică una din problemele esențiale — apariția în germen a unui nou mod de producție (modul de producție capitalist) în sinul vechii orînduiri — orînduirea feudală.

Ambele lecții prezintă mari dificultăți, ținînd seama de bogăția materialului și timpul limitat rezervat comunicării lor.

De aceea propunem ca la prima lecție: *Imperiul otoman și expansiunea lui în Europa*, accentul să se pună pe problemele cu privire la expansiunea turcilor otomani în Europa, cucerirea Constantinopolului și semnificația acestui eveniment, iar în ceea ce privește luptele turcilor cu țările române, acestea vor fi numai amintite, reliefîndu-se, însă, caracterul lor popular, precum și încercarea de a realiza un front românesc antiotoman la Dunăre.

În ceea ce privește cea de-a doua lecție *Germania și Italia în secolele XIII—XV*, am propus tratarea concomitentă a problemelor esențiale referitoare la istoria lor, tocmai pentru a ajuta pe profesori să evidențieze asemănările și deosebirile dintre aceste două țări în aceeași epocă istorică.

În această lecție propunem ca accentul să cadă pe funcția orașelor, atît în Italia cît și în Germania, în procesul de formare a unei orînduiri social-economice noi, cea capitalistă — superioară celei feudale.

Menționăm că schemele pe care le-am dat în aceste planuri de lecții au un caracter orientativ, profesorul rămînînd să le adapteze la condițiile concrete în care desfășoară lecția la clasă.

ALEXANDRU IORDACHE
CONSTANTIN DINU

STATELE DIN SUD-ESTUL EUROPEI ÎNTRE ANII 1870—1914

(Țările balcanice și România)

Lecție de comunicare de noi cunoștințe pentru anul III (2 ore) (plan — schemă) *

I. Deceniul al 8-lea al secolului trecut — o nouă etapă a dezvoltării mișcării de eliberare în Balcani

1. Stăpînirea otomană în Balcani la începutul deceniului.

* Poate folosi la pregătirea acestei lecții.